

SIB-mallin hyödyntämisen lähtökohdat rakentuvat taloudellisen ja toiminnallisen mallinnuksen avulla

SIB-malli eli tulosperusteinen rahoitussopimus

Vaikuttavuusinvestoiminen tarkoittaa yksityisen pääoman tietoista ohjaamista toimintoihin ja toimijoihin, jotka saavat aikaan sekä taloudellista tuottoa että mitattavaa yhteiskunnallista tai ympäristöllistä hyötyä. SIB-malli eli tulosperusteinen rahoitussopimus on yksi vaikuttavuusinvestoimisen toteutustapa. Hyvin suunniteltuna ko. mallin hyödyntäminen tarjoaa julkiselle sektorille lähtökohtaisesti taloudellisesti riskittömän työkalun vaikutusten ja vaikuttavuuden hankkimiseksi mikä mahdollistaa hyvinvoinnin pitkäjänteisen rakentamisen. SIB-malli on systeemisen muutoksen työväline, joka soveltuu erityisen hyvin edistävään ja ehkäisevään toimintaan ("ennaltaehkäisy").

SIB-mallissa yksityinen pääoma mahdollistaa toiminnan ja palvelut, joiden toteuttaminen julkisin varoin on eri syistä johtuen vaikeaa. Pääoman takaisinmaksu (ml. taloudellinen tuotto) perustuu tuloksellisen toiminnan kunnalle/ julkiselle sektorille mahdollistamaan säästöön tai muuhun taloudelliseen hyötyyn. Lähtökohtaisesti sijoittajat kantavat hankkeen taloudellisen riskin, kun taas julkinen sektori, suoraan tai välillisesti suurimpana hyödyn saajana, maksaa vain tuloksista (vaikutukset ja pidemmän aikavälin vaikuttavuus).

Mallintamisen lähtökohdista

Sitran Vaikuttavuusinvestoimisen tuki -toiminnon yhtenä keskeisenä tavoitteena on tehostaa verovarojen käyttöä niin, että suoritteiden sijasta niillä hankitaan yhä enenevässä määrin vaikutuksia, jotka mahdollistavat yhteiskunnallisen hyödyn, vaikuttavuuden, saavuttamisen taloudellisesti kestäväällä tavalla keskipitkällä ja pitkällä aikajänteellä. Samalla erityistä huomiota halutaan kiinnittää edistävien ja ehkäisevien toimien laadullisten ja taloudellisten mahdollisuuksien hyödyntämiseen.

Mallintaminen on keino rakentaa verovarojen käytöstä vastaavalle taholle ja sen yhteistyökumppaneille yhteinen ymmärrys niistä taloudellisista ja toiminnallisista lähtökohdista, jotka luovat raamin tavoitteena olevien vaikutusten ja pidemmän aikajänteen vaikuttavuuden saavuttamiselle. Mallintamisen avulla voidaan myös määritellä toiminnan tuloksellisuuden seurannassa tarvittavat mittarit.

Mallintamisen lähtökohtana on aina ko. kunnan tai muun vaikuttavuustavoitteen kohteena olevan maantieteellisen ja hallinnollisen alueen omien tietovarantojen hyödyntäminen ja niiden vertaaminen vastaaviin kansallisiin tietoihin. Tämä kaikki luo vankan pohjan tiedolla johtamiselle ja näyttöön perustuvien interventiokokonaisuuksien käytölle. Se puolestaan mahdollistaa ennakoivan työskentelyotteen eli myönteisten kehityskulkujen vahvistamisen.

SIB-hankkeen mallinnus

SIB-mallilla toteutettavassa hankkeessa mallinnus sisältää kolme kiinteästi toisiinsa liittyvää vaihetta: 1) yhteiskunnallisen hyödyn mallinnuksen, 2) vaikutusten mallinnuksen ja 3) toiminnallisen mallinnuksen.

Ensimmäisessä vaiheessa SIB-hankkeen edellytykset tunnistetaan *yhteiskunnallisen hyödyn mallinnuksen* avulla. Mallinnus perustuu tavoitellun muutoksen taustalla olevien juurisyiden ja mahdollisuuksien sekä niihin vaikuttamisesta seuraavien laadullisten ja taloudellisten vaikutusten analysointiin. Lopputuloksena syntyvä mallinnus näyttää, millaisia edellä mainittuja hyötyjä toiminnan uudelleen suuntaamisella on mahdollista saavuttaa. Sen perusteella kunta/ julkinen sektori myös määrittelee alustavasti tulosten saavuttamisesta maksettavan palkkion suuruuden. Sitra johtaa ja tukee tarvittavassa määrin paikallisten asiantuntijoiden kanssa yhteistyössä tehtävää yhteiskunnallisen hyödyn mallintamista, joka voi tapahtua ainakin osittain yhteiskehittämisen menetelmien toteutettavaa Vaikuttavuuskehittämöä hyödyntäen.

Toisen vaiheen toteuttaa SIB-rahastosta ja sen mahdollistamasta toimintakokonaisuudesta vastuussa oleva hankehallinnoija. Siinä yhteiskunnallisen mallinnuksen pohjalta tehdään *vaikutusten mallinnus*, joka kattaa haluttujen muutosten aikaansaamiseksi tarvittavien toimien määrittelyn ja arvion niiden edellyttämistä investoinneista. Mallinnus voi sisältää systeemisen muutoksen kuvaamista ja/tai yksittäisten interventioiden vaikutusten arviointia. *Vaikutusten mallinnus* näyttää, miten ja miksi tavoitteiden saavuttamisen ja sen myötä syntyvän hyödyn edellyttämät muutokset saadaan aikaan.

Kiinteästi edellä mainittuun vaikutusten mallinnukseen liittyen intervention palveluntuottajat tekevät kolmannessa vaiheessa oman palvelunsa osalta tarkemman toiminnallisen mallinnuksen. *Toiminnallinen mallinnus* on perusteltu esitys siitä, miten interventio tuottaa tavoitellun vaikutuksen. Vaikutusten ja toiminnallisen mallinnuksen yhteinen tuotos sisältää myös investoinnin takaisinmaksu- ja tuottolaskelmat (ROI). Vaikutusten ja toiminnallinen mallinnus tehdään tarvittavassa määrin yhteistyössä paikallisten asiantuntijoiden kanssa.

Yhteenveto SIB-hankkeen taloudellisesta ja toiminnallisesta mallinnuksesta

1. Tarpeen ja väestöryhmän (alustava) määrittely
2. 2–5 edellisen vuoden ilmiö- ja kulukehityksen todentaminen ja sen perusteella seuraavien vuosien kehityssuunnan hahmottaminen, vrt. tarpeen taustalla oleva muutos ko. väestöryhmän hyvinvoinnissa
3. Kulukehityksen syiden todentaminen
4. Kulukehityksen syiden taustalla olevien juurisyiden määrittely
5. Halutun muutoksen eli tulostavoitteiden määrittely (hyvinvointi- ja taloudelliset tavoitteet)
6. Juurisyihin vaikuttamiseksi tarvittavien toimien määrittely (palvelu- ja/tai toimintakokonaisuus)
7. Palvelukokonaisuuden toteuttajien valinta
8. Palvelukokonaisuuden toteuttamiseksi tarvittavan investoinnin suuruuden määrittely
9. Saavutettavissa olevat hyödyt vs. tarvittava investointi -vertailu
10. Lopullinen päätös SIB-hankkeen käynnistämisestä → hankesuunnitelma jne.

SIB-mallin hyödyntäminen ja kunnan kirjanpito

Kunnan taloushallinnon näkökulmasta SIB-mallin hyödyntämisessä on keskeistä, että

- kirjanpidossa tuloperusteiseen rahoitussopimukseen liittyvä toiminta on palvelujen ostoa
- sopimuksen perusteella syntyvät ja tulevaisuudessa toteutuvat tulospalkkioiden maksut on käsiteltävä varauksina, jopa pakollisina varauksina
  - o riippuen siitä, minkälaisia ja kuinka tulostittareita käytetään ja minkälaisia maksuvelvollisuuksia sopimuksessa on kunnalle kirjattu (maksettavien tulospalkkioiden suuruus voi vaihdella vuosittain)
  - o joihin on hyvä soveltaa varovaisuuden periaattetta eli maksuun tulevia tulospalkkioita ei saa määritellä liian pieniksi, koska ainakin periaatteessa tulospalkkion maksun perusteen toteutumisesta, suuruudesta ja ajankohdasta voi syntyä erimielisyyksiä.
- tilinpäätöksessä toteutuneet tulospalkkion maksut kirjataan liitetietoihin
- maksettavien tulospalkkioiden lisäksi kunnalle muodostuu kokonaisnäkemys ko. toiminnan taloudellisesta hyödystä.

Nämä huomiot perustuvat tämän hetkisiin käytäntöihin. SIB-mallin hyödyntämisestä saatujen kokemusten lisääntyessä edellä olevaa taloushallinnon näkökulmaa täydennetään ja muokataan tarvittavassa määrin.